

Een Mythisch Tweetal

'Ik was intelligent, maar Sartre was een genie.' Simone de Beauvoir kwam moeilijk onder de schaduw van haar vriend uit. Frits de Lange over haar biografie.

Samen met Jean-Paul Sartre vormde Simone de Beauvoir wellicht het beroemdste duo van deze eeuw. Een mythisch tweetal, dat decennia lang zijn stempel heeft gezet op de intellectuele geschiedenis. Zo met elkaar vergroeid, dat – zoals ze zelf zeiden – beiden niet meer wisten waar de gedachten van de een begonnen en van de ander eindigden. De in 1980 overleden Sartre heeft inmiddels de grote biografie gekregen die hij verdiende: die van Annie Cohen-Solal (zie HN 6-2-88). De Beauvoir, die zes jaar later overleed, lijkt nu ook de hare te hebben ontvangen: de Amerikaanse schrijfster Deirdre Bair, gestimuleerd door het succes van haar levensbeschrijving van toneelschrijver Samuel Beckett, trok tien jaar uit voor de biografie van de Franse filosofe en feministe, die gedurende de laatste jaren van haar leven intensief aan de totstandkoming ervan meewerkte. Het boek kwam dit jaar in Amerika uit, en is dankzij een rappe (en daardoor niet altijd even vlekkeloze) vertaling in het Nederlands verschenen.

De hogepriesteres van het existentialisme werd ze genoemd in de gloriejaren van Sartre, toen ze met hem de wereld rondreisde om het 'evangelie van Saint Germain-des-Près', hun filosofie van de radicale vrijheid, tot aan de uiteinden der aarde te verkondigen. Maar de Beauvoir werd daarnaast ook, toen de ster van Sartre allang tanende was, voor feministen wereldwijd de 'moeder van ons allemaal'.

Zij werd door vrouwen op handen gedragen omdat zij het als eerste in haar boek *Le deuxième sexe* tegen de mannelijke suprematie had opgenomen. Het boek van Bair is een boeiend verslag geworden van het leven van deze vrouw, die om te worden wat ze is geweest, breuk op breuk met de tradities waarin ze was ingesponnen heeft moeten voltrekken.

Streng opvoeding

Simone Bertrand de Beauvoir werd op 9 januari 1909 geboren in Parijs, als telg in een gezin dat vanwege zijn afkomst ergens halverwege de bourgeoisie en de aristocratie kon worden gesitueerd. Zij groeide op in de besloten wereld van de Parijse haute bourgeoisie: een strak keurslijf van zorgvuldig 'gecultiveerde

distinctie', kunstmatig fatsoen, stilzwijgende conventies en koele discretie.

Een zorgeloze opvoeding in weelde dus? Integendeel. De enige kleur waarmee de Beauvoir haar jeugd als 'welopgevoed meisje' (die ironische titel sierde later haar memoires) kan beschrijven is zwart. De verstikkend strenge katholieke opvoeding die ze ontving, maar ook de voortdurende dreiging van het maatschappelijk faillissement van haar familie droegen daartoe bij. Simone en haar jongere zus Hélène mochten tijdens hun dagelijkse uitje in het Jardin de Luxembourg niet met andere kinderen praten, zelfs niet als ze in het gezelschap verkeerden van kindermisjes in uniform en ook al speelden ze met duur speelgoed, want hun moeder wist nooit zeker 'of hun families niet te ordinaar waren'.

Maar ondertussen besteedde haar moeder al haar vrije uren aan verstelwerk aan de spaarzame kleding van de meisjes en het nauwkeurig bijhouden van het huishoudboekje dat altijd weer in de rode cijfers eindigde. Deftige armoede, maar de façade bleef tot het einde overeind. Met een vader die nooit geleerd had wat werken was en die liever de 'bon vivant' uithing, en een aartsroomse moeder die hoopte haar dochters via streng privé-onderwijs nog tot een redelijk huwelijk, niet al te ver beneden hun stand (want een bruidsschat kon men niet betalen) op te kunnen voeren, of anders maar voor te bereiden op het klooster. Simone de Beauvoir zag in beide alternatieven niets en ontkwam eraan door haar sterkste wapen in de strijd te werpen: haar scherpzinnig intellect.

Als een man

'Het is een meisje, maar ze denkt als een man', was het oordeel van haar vader over haar, waarin zowel trots als minachting doorklonk. De enige manier om te ontsnappen aan haar verstikkend milieu was voor Simone om zich deze zin als een geuzenoordeel toe te eigenen. Er was voor haar maar een mogelijkheid om zichzelf een onafhankelijk bestaan te garanderen: een carrière als ongehuwd lerares.

Maar vanaf het moment dat ze begon te studeren, was Simone de Beauvoir voor haar milieu verloren: als briljant studente

trad ze toe tot – zoals haar vader het met afschuw noemde – 'de gevaarlijke sekte van intellectuelen'. Maar de Beauvoir genoot van de vrijheid die het studeren aan de prestigieuze 'Ecole Normale Supérieure' haar bood. Met studiegenoten als Maurice Merlau-Ponty en Claude Lévi-Strauss debatteerde ze, maar struinde ze ook het nachtleven van Parijs af. 'Nu was niets in de wereld meer onbereikbaar voor mij', omschreef ze later haar gevoel van bevrijding. In haar vriendenkring van die tijd ontstaat ook haar bijnaam Castor (bever), waarop Sartre later het monopolie kreeg.

Het contract

De ontmoeting met medestudent Jean-Paul Sartre betekende een beslissende wending in haar leven en vormde het begin van een levenslange intieme en intellectuele band. 'Mijn leven leek ondersteboven en binnenstebuiten verkeer', zei ze later. Hoezeer ze echter ook op elkaar gesteld waren, ze zouden nooit met elkaar trouwen. Want van de burgerlijke conventie van het huwelijk hadden ze definitief afscheid genomen. 'Laten we een contract van twee jaar tekenen', stelt Sartre haar in 1929 aan een cafétafeltje voor. Het zou vijftig jaar lang stilzwijgend verlengd worden.

Het contract omvatte twee kernwaarden: radicale vrijheid en glasheldere eerlijkheid. Beiden wilden onder geen voorwaarde beslag leggen op de ander. Sartre verklaarde: 'Wat wij hebben, is een essentiële liefde; het is voor ons echter een goed idee ook contingente liefdesaffaires te ervaren'. Prachtige filosofentaal, maar het kwam erop neer dat Sartre zijn levenslang bijna geen vrouw kon ontmoeten, of hij moest met haar naar bed.

De Beauvoir was bescheidener en had aanvankelijk moeite met Sartres polygame voorkeur. Maar ook zij kende haar affaires en meer of minder hartstochtelijke relaties: voor de Amerikaanse schrijver Nelson Algren had ze bijna haar contract met Sartre verbroken, maar ook een man als Claude ('Shoah') Lanzmann deelde zeven jaar lang haar leven. Sartre en zijn 'Castor' bleven elkaar echter trouw. Niet in seksueel opzicht, maar zeker in de ook voor henzelf vaak pijnlijke 'transparance' die hun contract be-

helsde: alles, werkelijk alles moest gezegd kunnen worden tussen hen beiden en – zo getuigen ook haar, onlangs door haar pleegdochter uitgegeven, brieven aan Sartre – werd ook met precisie gezegd. Maar levenslang bleven ze elkaar met een respectvol 'vous' aanspreken. Vaak leek hun relatie meer op die van jongere broer en oudere zus dan op die tussen man en vrouw. De Beauvoir speelde de zorgende rol en bemoederde of berispte Sartre, die in zijn gedrag een eeuwige puber bleef, die tegen zichzelf beschermd moest worden. Maar samen vormden ze het zenuwcentrum van wat ze weer met een knipoog naar de burgerlijke conventie 'de familie' noemden: de groep vrienden en vertrouwelingen die 'erbij hoorden', en voor wier levensonderhoud Sartre en de Beauvoir ook vaak tekenden. Rondom hen ontstond een gecompliceerd vriendschapsnetwerk, waar Iteke Weeda van zou smullen.

Tweede viool

Vanaf hun ontmoeting is er geen bladzijde in de biografie van de Beauvoir waarop de naam van Sartre niet voorkomt. Het omgekeerde kan niet worden gezegd van Sartres biografie: daar is de Beauvoir veel minder nadrukkelijk aanwezig. Is zij door haar relatie met Sartre niet altijd tweede viool blijven spelen en, ondanks de 'radicale vrijheid' die zij als waarmerk van hun existentialisme verdedigden, toch niet haar leven lang als een soort schaduw aan hem gebonden geweest? 'Zeker, ik was intelligent, maar Sartre was een genie. Hij was op het filosofisch vlak creatiever dan ik, en in dit opzicht had hij veel invloed op mij, want ik had geen persoonlijke filosofie. In dit kader was ik niet meer dan een leerling, iemand die hem goed begreep', verklaarde ze. Zo werd ze redactrice en kritische lezeres van bijna alles wat Sartre schreef. Maar is zij in dit alles ooit meer geweest dan vroedvrouw van zijn denken? Zij paste toe, verspreidde, verhelderde en ondersteunde, terwijl hij dacht en schiep.

Pas nadat Sartre al roem vergaarde als filosoof en toneelschrijver, kwam de Beauvoir met haar eerste roman. Haar literaire produktie kan echter niet in de schaduw staan van die van Sartre, zowel naar omvang als naar kwaliteit. Als filosofe was ze niet origineel, maar had ze in Sartres *L'Être et le Néant* haar bijbel gevonden, waar zelfs Sartre zelf later van haar niet meer achter terug mocht.

Haar romans gaan echter gebukt onder een loodzware filosofische lading, en krijgen daardoor gebrekkige plots en zwakke personages die zonder verbeeldingskracht zijn neergezet. Haar wetenschappelijke werk over de ouderdom bijvoorbeeld wordt door specialisten onzorgvuldigheid verweten. Voor politiek tenslotte is zij nooit vanuit zichzelf warmgelopen, maar alleen omdat Sartre zich er met huid en haar in stortte. In hoeverre, kan men daarom vragen, was de roem van Simone de Beauvoir geleende roem? Haar biografie verhaalt in haar voorwoord over een forum-discussie waaraan zij samen met Annie Cohen-Solal deelnam. Alle vragen die Sartre betroffen, gingen over

Simone de Beauvoir: slechts een vroedvrouw van Sartre's denken?

zijn werk. De vragen die zij over de Beauvoir moest beantwoorden, hadden alleen betrekking op haar leven. Ergernlijk, aldus Bair.

Maar haar biografie weerlegt niet de vragenstellers die haar zo ontstemden. Daar waar er uit de school wordt geklapt over de talloze liefdes- en vriendschapsrelaties met mannen en vrouwen die Simone de Beauvoir aanging en daar waar inside-informatie over Sartre wordt verstrekt die Annie Cohen-Solal niet relevant leek of is ontgaan, leest men de onthullingen met beschaamd-rode oortjes; maar daar waar er over haar werk wordt gesproken, wordt het betoog moeizaam en slaapverwekkend. En men weet

niet precies of dat nu aan de Beauvoir ligt, of aan haar biografie.

Echt interessant wordt de biografie echter pas daar waar de Beauvoir eigen wegen gaat, of waar zij zich profileert tegenover Sartre. Dat gebeurde niet tijdens de oorlog, toen de Beauvoir Sartre steunde in zijn papieren intellectuelenverzet die wel manifesten schrijven wilde, maar zoveel tijd verdeed met praten dat er nooit een bom werd geworpen. Dat gebeurde evenmin in de jaren daarna, toen Saint Germain-des-Près het intellectuele centrum van de wereld werd en het existentialisme een modiefilosofie. Een eigen weg ging zij pas vanaf het

moment dat zij (in 1947 voor het eerst) naar de VS reist, en daar behalve de liefde van haar leven, Nelson Algren, ook een cultuur ontmoet, die haar – in tegenstelling tot Sartre – blijft boeien en waar zij ook duidelijk haar sporen heeft achtergelaten. Het is niet toevallig dat een Amerikaanse haar biografie heeft geschreven. Het intensieve contact dat ze legde met een type Amerikaanse vrouw, dat zich nog geheel liet wegcijferen voor haar man, maar ook de hartstochtelijke verhouding met de macho Algren, die eigenlijk niets liever wilde dan dat de Beauvoir haar vrije Parijse bestaan op zou geven, om met hem te trouwen en 'zijn potje te koken en misschien zijn sokken te wassen in de gootsteen' maken Simone de Beauvoir voor het eerst bewust van de 'condition féminine', en zetten haar aan tot het schrijven van het boek dat haar wereldberoemd zou maken en dat beschouwd kan worden als het eerste grote manifest van het na-oorlogse feminisme: *Le deuxième sexe* (1949). Hoewel hedendaagse feministen er niet veel meer van moeten hebben (het beschrijft de vrouw als de Ander en de man als de Een, zodat nog steeds het mannelijke perspectief overheerst en de seksuele differentie niet radicaal wordt doordacht) is het boek een mondiaal evenement van de eerste orde geweest, dat de levensagenda van de Beauvoir voor de volgende twintig jaar bepaalde.

Vanaf 'het zeer intense en wonderlijke besef' dat ze van Sartre verschilde 'omdat hij een man was, en ik slechts een vrouw', verandert haar leven ingrijpend, en in het zog van het hare dat van duizenden vrouwen. Ze verdedigde een beperkte opvatting van feminisme, zal men nu zeggen. Een feministe vecht voor totale gelijkwaardigheid, voor het recht om even belangrijk, even essentieel als elke man te zijn.

Van feministische filosofen verwacht men nu meer dan zo'n minimale wens tot politieke gelijkberechtiging waarin de man nog maatstaf blijft. Maar als men bedenkt dat Franse vrouwen pas in 1947 kiesrecht verkregen, realiseert men zich dat Simone de Beauvoir met haar engagement wel een beslissend lont in het kruiwat van een nog totaal door mannen beheerste cultuur ontstak.

Whisky en wodka

Simone de Beauvoir blijft in deze jaren onafscheidelijk aan Sartre's zijde, maar vanaf dat moment had hun verhouding vaak het karakter van een mythe, waarin ze allebei krampachtig bleven geloven, zonder dat zij in werkelijkheid nog veel voorstelde. Al vanaf 1960 begint hun beider levensverhaal de geschiedenis van een tragische verwijdering te worden, die door geen van beiden lijkt te worden aanvaard. Zij gaat gelijk op met de lichamelijke aftakeling van Sartre, die steeds vaker instort door de immense hoeveelheden drank en pepmiddelen die hij verzwelgt, en die de prestaties van de produktiemachine 'Sartre' omhoog moesten zwiepen.

'Ik begreep nauwelijks waar hij mee bezig was', zegt de Beauvoir over de Sartre van

na 1960, die dan aan zijn *Questions de méthode* en zijn *Critique de la raison dialectique* werkt. 'Hij bewoog zich op terreinen van de filosofie die gewoon niet Sartre waren!' Op zijn beurt leek Sartre slechts belangstelling voor het vrouwelijke van vrouwen te hebben onder een beperkt gezichtspunt. Ze trekken samen van demonstratie naar demonstratie en hun handtekeningen staan onafscheidelijk onder honderden petities ('Want niemand kan ze niet niet tekenen!'), maar de demeterende Sartre wordt voor de Beauvoirs gevoel tot een weerloze speelbal in de handen van een stel maoïstische studenten uit de '68-revolutie, die 'met de oude man sollen' en hem voor hun politieke karretje spannen. De Beauvoir zal Sartre nog zes jaar overleven. Maar de laatste hoofdstukken van haar biografie zijn weinig verheffend en gaan op in een onverkwikkelijk gekonkel met de erfenis van Sartre en 'familie'-twisten, die telkens weer verzwolgen worden in zeeën whisky en wodka. Als de Beauvoir op 14 april 1986 overlijdt, sterft geen levende vrouw, maar een dode mythe.

Meedogenloos

Was dat nou de hele Simone de Beauvoir, denk je licht teleurgesteld, na de achthonderd bladzijden van Deirdre Bair te hebben doorgeploegd. Er is je door Bair geen detail, ook niet het meest ontluisterende, van haar leven bespaard gebleven. Bleef het maar bij een preciese beschrijving van de anti-conceptiemethodes van de Beauvoir, of de inrichting van haar Parijse appartement tot op het kleinste prulletje nauwkeurig. Maar ook hoeveel flessen (mèt het merk) whisky die Sartre dronk, de exacte kwantiteit drugs die hij per dag als pepermintjes innam, zijn munitieus beschreven lichamelijke aftakeling die daar het gevolg van was. En later ook die van de Beauvoir die zich weliswaar niet aan pillen, maar wel aan drank te buiten ging, worden meedogenloos verhaald.

Bij Cohen-Solal had de goede verstaander hieromtrent aan een half woord vaak genoeg, maar bij Bair lijkt elke kuisheid zoek. Is dat nu de 'transparance' waar de Beauvoir zelf voor stond? Of is hier een soms babbelse biografe aan het woord, die in haar drang naar volledigheid deze vrouw toch niet het formaat weet te verlenen dat ze eigenlijk had? Een biografie hoeft niet tot bewondering of sympathie te leiden, maar moet toch minstens verbazing over de mens wekken, die er in beschreven wordt. Zelfs daarin slaagt Bair eigenlijk maar zelden. Maar het kan zijn dat zij in haar zo lijvig uitgevoerde boek toch iets is vergeten: dat een mens niet alleen is, wie zij is geweest, maar ook wie zij graag had willen zijn. Dat laatste vind je terug in haar boeken, niet in haar biografie.

Frits de Lange

Deirdre Bair: Simone de Beauvoir. Biografie. Uitgave Anthos/Lannoo. Prijs f69,50.

Simone de Beauvoir: *Lettres à Sartre, présentée, établié et annotée par Sylvie Le Bon de Beauvoir*. Uitgave Gallimard. (2 delen).